

Coimisiún na Scrúduithe Stáit

Scrúdú na hArdteistiméireachta, 2008

L Aidin – Ardleibhéal

(400 marc)

Dé Céadaoin, 18 Meitheamh – Tráthnóna, 2.00 go 5.00

1. Freagair Roinn A nó Roinn B sa cheist seo:-

[75]

A. Cuir Laidin air seo:-

An mhaidin dár gcionn chuir sé amach an marcshlua i dtrí cholún chun an namhaid a bhí ar a dteitheadh a leanúint. Bhí radharc acu cheana féin ar na namhaid nuair a d'fhógair teachtairí a bhí curtha ag Atrius go raibh stoirm mhór tar éis tarlú le linn na hoíche agus go raibh dochar déanta do na longa go léir beagnach. Dúirt na teachtairí: "Bhí an ghaoth chomh dian sin go raibh cuid mhaith long ruaigthe isteach ar an trá." D'ordaigh Caesar láithreach go nglaofaí ar ais ar an marcshlua agus chuaigh sé féin ar aghaidh go dtí an fharraige d'fhonn caoi a chur ar an gcabhlach. Bhí eagla air nach mbeadh an t-arm in ann fillleadh ar an nGaill roimh an ngeimhreadh.

colún: agmen, inis (n). dochar déanta do: fractus. ruaigthe: pulsus.
cuirim caoi ar: reficio. cabhlach: classis, is (b).

NÓ

B. Leigh an sliocht seo a leanas agus freagair, i nGaeilge, na ceistanna go léir a leanann é:-

(*Téann Caesar trasna na Tamaise agus isteach i gcríocha Chassivellaunus*)

Caesar, cognito consilio eorum, ad flumen Tamesim in fines Cassivellauni exercitum duxit; quod flumen uno omnino loco pedibus, atque hoc aegre, transiri potest. Eo cum venisset, animadvertit ad alteram fluminis ripam magnas esse copias hostium instructas. Ripa autem erat acutis sudibus munita, eiusdemque generis sub aqua defixae sudes flumine tegebantur. His rebus cognitis a captivis perfugisque, Caesar praemisso equitatu celeriter legiones subsequi iussit. Sed tanta celeritate atque tanto impetu milites ierunt, cum capite solo ex aqua exstarent, ut hostes impetum legionum atque equitum sustinere non possent ripasque dimitterent ac terga verterent.

Inde Cassivellaunus, omni deposita spe contentionis, dimissis maioribus copiis, milibus circiter quattuor essedariorum relictis, itinera nostra observabat locisque impeditis ac silvestribus se occultabat.

fines: dúiche. aegre: le dua, deacracht. sudes: stáca. essedarius: carbadóir.
me occulto: téim i bhfolach.

- (i) Cuir Gaeilge ar na focail *cognito consilio eorum* i líne 1. (6)
- (ii) Cár threoraigh Caesar a arm i dtosach? (6)
- (iii) Cad a thug Caesar faoi deara nuair a shroich sé an abhainn? (6)
- (iv) Cén **dá** ghaireas a bhí na Briotanaigh tar éis a úsáid chun bac a chur ar an trasnú? (8)
- (v) Cén **dá** rud a rinne Caesar nuair a d'aimsigh sé na gairis seo? (8)
- (vi) Cén **dá** thréith a léirigh na saighdiúirí a rinne an trasnú indéanta? (8)
- (vii) Cé chomh domhain agus a bhí an t-uisce san áit ar thrasnaigh an slua coise? (6)
- (viii) Conas a chuaigh sé sin i bhfeidhm ar an namhaid? (8)
- (ix) Conas a mhothaigh Cassivellaunus? (6)
- (x) Tar éis scaoileadh le formhór a chuid saighdiúirí, cé mhéad carbadóir a choinnigh Cassivellaunus i seirbhís? (6)
- (xi) Cén úsáid a bhain sé astu siúd? (7)

2. Cuir Gaeilge ar **thrí cinn** ar bith de na sleachta **A, B, C, D**. (Tá na sleachta uile sa cheist seo ar aon mharc):- [130]

A.

(Faigheann Aeinéas agus a chuid fear fáistine ó Apalló)

Vix ea fatus eram : tremere omnia visa repente,
liminaque laurusque dei, totusque moveri
mons circum et mugire adytis cortina reclusis.
summissi petimus terram et vox fertur ad aures :
'Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto
accipiet reduces. antequam exquirite matrem.
hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris
et nati natorum et qui nascentur ab illis.'
haec Phoebus ; mixtoque ingens exorta tumultu
laetitia, et cuncti quae sint ea moenia quaerunt.

Veirgil

visa = visa sunt.	laurus: labhras.	mugio: cuirim éagaoín asam.
adytum: scrín.	cortina: trí péad.	summissi: ag titim ar mhullach an chinn.
stirps: sliocht.	tellus: talamh.	uber: brollach. exquiro: lorgáim.

B.

(Déanann Cicearó iarracht a áiteamh ar a lucht éisteachta go raibh suíomh an luíocháin níos oiriúnaí do Chlóidias ná do Milo)

Videamus nunc id, quod caput est, locus ad insidias ille ipse, ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. Id vero, iudices, etiam dubitandum et diutius cogitandum est? Ante fundum Clodii, quo in fundo propter insanas illas substructiones facile hominum mille versabantur valentium, edito adversarii atque excelso loco superiorem se fore putaverat Milo et ob eam rem eum locum ad pugnam potissimum elegerat? An in eo loco potius expectatus est ab eo, qui ipsius loci spe facere impetum cogitaverat? Res loquitur ipsa, iudices. Si haec non gesta audiretis, sed picta videretis, tamen appareret, uter esset insidiator, uter nihil cogitaret mali, cum alter veheretur in raeda, una sederet uxor.

Cicearó

caput: príomhphointe.	utri: 'do cé acu den bheirt'.	fundus: feirm.	substructio: bunsraith.
versor: táim gafa le.	valens: láidir.	editus: ard.	excelsus: ardaíthe.
insidiator: duine a dhéanann luíochán.	raeda: carráiste.	una: 'in éineacht leis'.	potissimum: go háirithe.

C.

(Éalaíonn sé míle saighdiúir ón luíochán ag Loch Trasimene; geallann Maharbal bealach sábháilte dóibh)

Sex milia primi agminis per adversos hostes eruptione facta, ignari omnium quae post se agerentur, ex salto evaserunt; et cum in tumulto quodam constitissent, clamorem modo ac sonum armorum audientes, quae fortuna pugnae esset neque scire nec perspicere prae caligine poterant. Inclinata denique re cum incalescente sole dispulsa nebula aperuisset diem, tum liquida iam luce montes campique perditas res stratamque Romanam aciem ostenderunt. Itaque, ne in conspectos procul immitteretur eques, sublatis signis quam citatissimo poterant agmine sese abriperunt. Postero die cum extrema fames etiam instaret, fidem dante Maharbale, qui cum omnibus equestribus copiis nocte consecutus erat, si arma tradidissent, abire cum singulis vestimentis passurum, sese dederunt.

Livias

saltus: bearnas sléibhe.	prae caligine: 'i ngeall ar an dorchadas'.	inclinata . . . re: 'nuair a bhí toradh an chatha cinntithe'.	incalescere: éirí níos teo.	nebula: ceobhrán.	perditus: ainnis.
stratus: sínte amach.	signum: meirge.	fames: ocras.	vestimentum: éide.	passurum = se passurum esse, ó patior (ceadaím, ligim do).	se dedere: géilleadh.

D.

(Deonaíonn Bacchus a mhian do Midas go ndéanfar ór gach rud a mbaineann sé leis)

‘effice, quidquid
corpore contigero, fulvum vertatur in aurum !’
adnuít optatis, nocituraque munera solvit
Liber, et indoluit, quod non meliora petisset.
laetus abit, gaudetque malo Berecyntius heros,
pollicitique fidem tangendo singula temptat,
vixque sibi credens, non alta fronde virentem
ilice detraxit virgam: virga aurea facta est ;
tollit humo saxum: saxum quoque palluit auro;
contigit et glæbam: contactu glæba potenti
massa fit; arentes Cereris decerpsit aristas :
aurea messis erat.

Óivid

contingo: leagaim méar ar. fulvus: buí. adnuo (+Tabh.): aontaím le. munera solvo: tugaim luach saothair. Liber: Bacchus. indolesco: nílim sásta. Berecyntius heros: Midas. polliciti fidem: ‘iontaofacht an ghealltanais’. ilice: crann darach. virga: cipín. glæba: ithir. massa: cnap. decerpo: stoithim. arista: dias arbhair. messis: fómhar.

3. Freagair Roinn A nó Roinn B sa cheist seo:-

[90]

A.

(i) Cuir Gaeilge air seo:-

(60)

Galli occursant in ripa cum variis ululatibus cantuque moris sui quatientes scuta super capita vibrantesque dextris tela, quamquam et ex adverso terrebat tanta vis navium cum ingenti sono fluminis et clamore vario nautarum militumque, et qui nitebantur perrumpere impetum fluminis, et qui ex altera ripa traicientes suos hortabantur. Iam satis paventes adverso tumultu terribilior ab tergo adortus clamor castris ab Hannone captis. Mox et ipse aderat, ancepsque terror circumstabat et e navibus tanta vi armatorum in terram evadente et ab tergo improvisa premente acie. Galli postquam utroque vim facere conati pellebantur, qua patere visum maxime iter perrumpunt trepidique in vicis passim suos diffugiunt. Hannibal ceteris copiis per otium traiectis spernens iam Gallicos tumultus castra locat.

Livias

(ii) Freagair trí cinn ar bith de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ar gach ceist):- (30)

- (a) Déan cur síos ar conas a d’éirigh le Hannabal an staid a bhfuil cur síos uirthi sa sliocht thuas a bhaint amach.
- (b) Déan cur síos ar na cúinsí ina ndúirt Fabius le muintir na Cartaige: “Hic vobis bellum et pacem portamus: utrum placet sumite.”
- (c) Cad iad na hargóintí a úsáideann na Volciani chun a áiteamh ar threibheanna eile gan muinín a bheith acu as na Rómhánaigh?
- (d) Dar leat, an ndearna Hannabal bainistiú maith ar a chuid saighdiúirí? Tabhair samplaí as do léamh ar Leabhar XXI mar thacaíocht le do fhreagra.
- (e) Maidir le Leabhar XXI, déan Livias a phlé mar staraí.

B.

(i) Cuir Gaeilge air seo:-

(60)

Victores praeda Rutuli spoliisque potiti
Volcentem exanimum flentes in castra ferebant.
nec minor in castris luctus Rhamneta reperto
exsanguis et primis una tot caede peremptis,
Serranoque Numaque. ingens concursus ad ipsa
corpora seminecisque viros, tepidaque recentem
caede locum et plenos spumanti sanguine rivos,
agnoscunt spolia inter se galeamque nitentem
Messapi et multo phaleras sudore receptas.
et iam prima novo spargebat lumine terras
Tithoni croceum linquens Aurora cubile ;
iam sole infuso, iam rebus luce relectis
Turnus in arma viros armis circumdatus ipse
suscitat, aeratasque acies in proelia cogit
quisque suas, variisque acuunt rumoribus iras.

Veirgil

(ii) Freagair **trí cinn** ar bith de na ceisteanna seo a leanas. (Tá deich marc ar gach ceist):- (30)

- (a) Déan cur síos ar fhreagairt mháthair Euryalus nuair a chuala sí faoi bhás a mic.
- (b) An aontófá go bhfuil an dá thuairim ag Veirgil maidir leis an gcogaíocht? Déan tagairt i do fhreagra do a bhfuil léite agat i Leabhar IX.
- (c) Cén ról a imríonn Iulus (Ascanius) i Leabhar IX?
- (d) Scríobh nóta ar an úsáid a bhaineann Veirgil as samhla i Leabhar IX.
- (e) Bunaithe ar do léamh ar Leabhar IX, scríobh nóta ar Turnus.

4. (i) Freagair (a) nó (b):-

[30]

- (a) Mínigh modh *avertere* agus *ire* agus tuiséal *vigilia* sa sliocht seo a leanas:

Quos ut avertere, Hannonem, Bomilcaris filium, vigilia prima noctis cum parte copiarum,
maxime Hispanis, adverso flumine ire iter unius diei iubet.

- (b) Mínigh tuiséal *testudine* agus *scalis* agus modh *vellere* sa sliocht seo a leanas:

accelerant acta pariter testudine Volsci
et fossas implere parant ac vellere vallum
quaerunt pars adytum et scalis ascendere muros.

(10)

(ii) Scríobh síos príomhranna **trí cinn** de na briathra seo a leanas:-

moror, nolo, facio, fero, soleo.

(10)

(iii) Ainmnigh meadaracht na líne seo a leanas agus marcáil na cainníochtaí:-

privatus illis census erat brevis.

(10)

5. Freagair **trí cinn** de na ceisteanna seo a leanas. Ní mór **ceist amháin** ar a laghad a roghnú as Roinn A agus **ceist amháin** as Roinn B. Féadfar an **triú** ceist a roghnú as Roinn A **nó** as Roinn B. (Tá cúig mharc is fiche ag gabháil le gach ceist díobh):- **[75]**

A.

- (i) Cad iad na hiarrachtaí a rinne Ágastas chun na fadhbanna a bhain le teorainneacha na Róimhe a réiteach? Cé chomh maith agus a d'éirigh leis?
- (ii) Tabhair cuntas ar réimeas an impire Traian. Cad í an t-éacht is mó a rinne sé, dar leat? Tabhair cúis le do fhreagra.
- (iii) Scríobh nótaí ar **bheirt ar bith** de na mná seo a leanas:-

Livia, bean Ágastais ; Agrippina, máthair Néaró ; Messalina, bean Chláidias.

Maidir le bean **amháin** de na mná atá liostaithe thuas, déan an tionchar polaitiúil a bhí aici a mheas.

B.

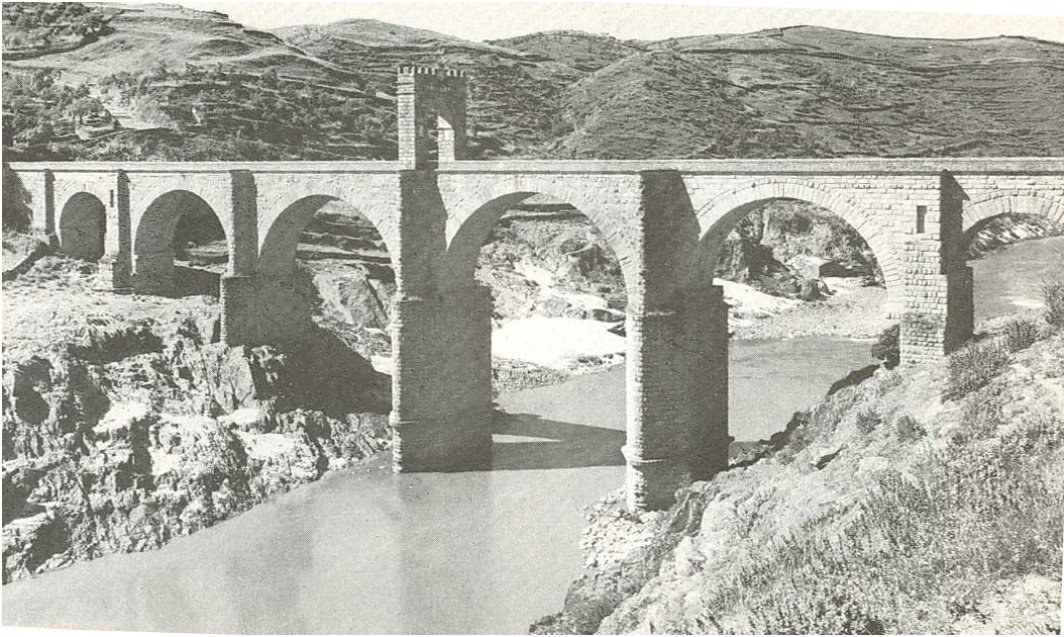
- (i) Tabhair cuntas gearr ar bheatha agus ar shaothar Horáit **nó** Óivid. Cén file is fearr leat? Tabhair cúis le do fhreagra.
- (ii) Scríobh nóta mionsonraithe ar an bPainteon. Luaigh cúis **amháin** a meastar an Painteon a bheith ina phointe suntasach i stair na hailtíreachta.
- (iii) Tar éis breathnú ar na Fótagraif **A, B** agus **C**, freagair **dhá cheann** de na ceisteanna seo a leanas:-
- (a) Tabhair cuntas achomair ar ghnéithe na dealbhóireachta Rómhánaí portráidí atá le feiceáil i bhFótagraf **A**. Déan tagairt don fhótagraf sin i do fhreagra.
- (b) Déan trácht ar an tábhacht a bhain le dhroichid Rómhánacha mar an ceann atá léirithe i bhFótagraf **B**. Conas gur samplaí tipiciúla iad áirsí mar sin den innealtóireacht ailtíreachta Rómhánach?
- (c) Pléigh an tábhacht a bhain le folcadáin i saol sóisialta agus eacnamaíoch na hImpireachta Rómhánaí. I do fhreagra, déan tagairt don phlean d'Fholcadáin Haidrian in Lepcis Magna atá léirithe i bhFótagraf **C**.

A

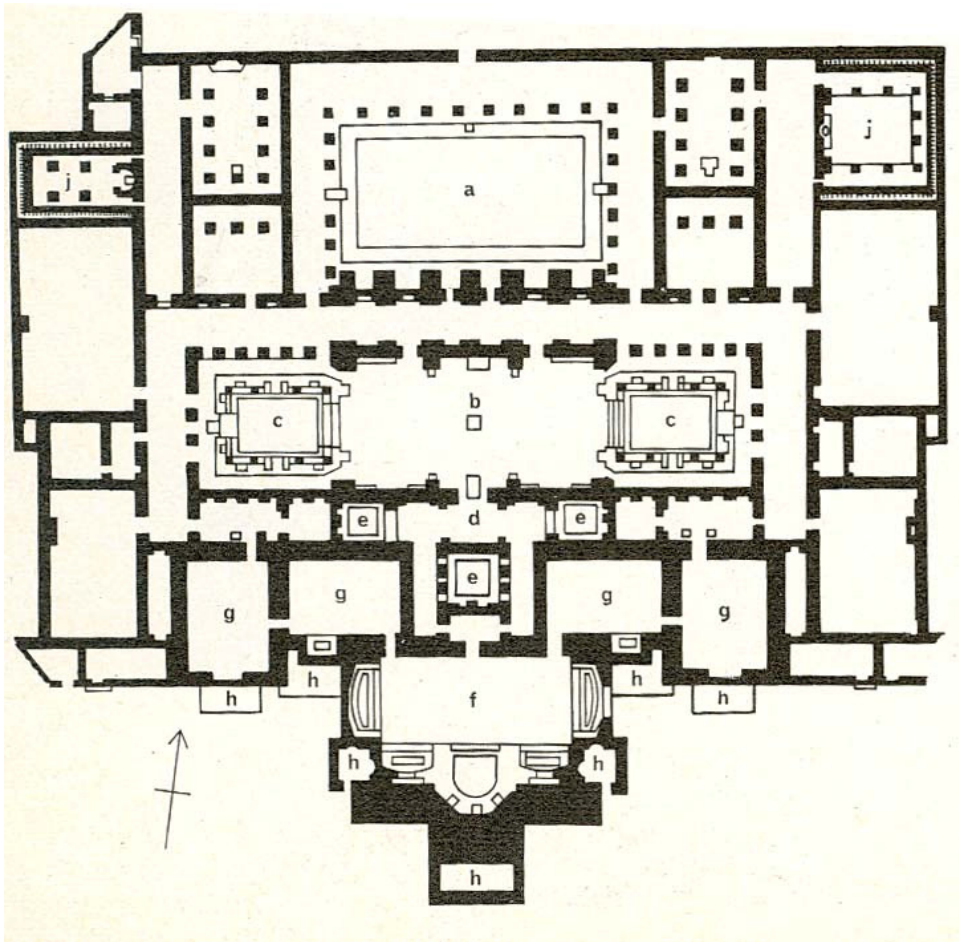

B

C

Baineadh na Fótagraif A, B agus C as *Roman Art and Architecture*, M. Wheeler, Thomas and Hudson.

Leathanach Bán